

Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği

Using Financial Ratios to Distinguish between Participation and Conventional Banks: A Case Study of Turkey

Raif PARLAKKAYA¹, Suna Akten ÇÜRÜK²

ÖZET

Katılım bankaları geleneksel bankalardan farklı olarak risk paylaşımı ve faiz yasağı gibi İslami kurallara dayalı olarak faaliyet gösterirler. Buna karşılık geleneksel bankalar kar maksimizasyonu hedefiyle faaliyetlerini yürütürler. Eğer bu iki tip banka arasındaki fark sadece sözde kalmıyorsa, İslami ve geleneksel bankalar bilanço ve gelir tablolarından elde edilecek finansal bilgilere dayalı olarak birbirlerinden ayrılabilir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel ve katılım bankaları arasında finansal karakteristikleri baz alınarak ayırım yapıp yapılamayacağını belirlemektir. Logit analiz modelinde 23 finansal rasyo kullanılmak suretiyle araştırmacıların iki banka tipi arasında ayırım yapıp yapılmayacağını belirlemeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım bankaları, finansal rasyolar, logit analiz.

ABSTRACT

Islamic banks are organized under and operate upon principles of Islamic law which requires risk sharing and prohibits the payment or receipt of interest. In contrast, conventional banks are guided mainly by the profit-maximization principle. If the differences between the two types of banks are not just semantic, Islamic and conventional banks should be distinguishable from one another on the basis of financial information obtained from company balance sheets and income statements. The purpose of this paper is to determine whether Islamic and conventional banks in Turkey are distinguishable from one another on the basis of financial characteristics alone. We input 23 financial ratios into logit analysis models to determine whether researchers could use these ratios to distinguish between the two types of banks.

Key Words: Islamic banks, financial ratios, logit analysis.

1. GİRİŞ

Etkileri halen hissedilen küresel mali kriz tüm dünyada dikkatleri, faaliyetlerini reel bir altyapıya dayandıran İslami Bankacılık sistemi üzerine çekmiştir. Kar ve zarara katılma esasına göre çalışan ve risk paylaşımını öngören sistem, dünyada daha çok faizsiz bankacılık (interest-free banking) ya da İslami bankacılık (islamic banking) olarak bilinmesine rağmen, ülkemizde Katılım Bankacılığı (participation banking) olarak tanınmaktadır. Küresel finans sisteminde küçük ama giderek büyüyen bir paya sahip olan katılım bankacılığı sistemi, son dönemlerde İslam ülkelerinin yanı sıra finans piyasalarının oldukça gelişmiş olduğu dünyanın çeşitli bölgelerinde de, alternatif bir model olarak yaygınlaşmaktadır.

Katılım bankaları finans sektöründe faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri veren kuruluşlardır. Katılım bankaları tasarruf

sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman ilkeleri dahilinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, elde edilen kar veya zararı tasarruf sahipleri ile paylaşmaktadır. Geleneksel bankalar ise kar maksimizasyonu prensibini gütmektedir. Buna göre, İslami bankacılığı eleştiren bazı araştırmacıların bahsettiği gibi iki banka arasındaki fark sadece semantik değilse, katılım bankaları ve geleneksel bankalar, bilanço ve gelir tablosu gibi finansal tablolarından elde edilen finansal verilerle birbirinden ayırt edilebilmelidir. Bununla birlikte tüm bankalar aynı rekabet çevresinde faaliyet gösterdiği ve benzer şekilde düzenlendiği için, katılım bankaları ve geleneksel bankaların benzer finansal özellikler göstermesi de mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de katılım bankaları ve geleneksel bankaların sadece finansal karakteristikleri düzeyinde birbirinden ayırt edilip edilemeyeceğini belirlemektir. Çalışmada 23 finansal orana bakılarak bir bankanın katılım bankası ya da geleneksel

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, rkaya@selcuk.edu.tr

² Arş.Gör., KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, suna.akten@karatay.edu.tr

banka şeklinde doğru olarak tasnif edilip edilemeyeceği araştırılmaktadır. Çalışmada veriler, 2005-2008 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 24 geleneksel banka ve 4 katılım bankasından elde edilmiştir. Örnekleme, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarıdır.

2. KATILIM BANKACILIĞI ve DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

Katılım bankacılığı, İslami hukuk sistemine paralel olarak düzenlenmiş, çalışma ilkelerini başta Kur’an ve Sünnet olmak üzere İslami kaynaklara dayandıran bir finans alt sistemidir. İslami bankalar faizsiz çalışması ve risk paylaşımı gerektirmesi sebebiyle geleneksel bankalardan ayrılır.

Kur’an ve sünnette “riba” kelimesiyle ifade edilen faiz, İslami finans etiği ve İslam hukukunda temel yasaklardan biridir. Tüm işlem ve sözleşmeler faiz unsuru olmadan gerçekleştirilmelidir. Oysa günümüz ekonomisinde çok çeşitli faiz teorileri ve uygulamaları vardır. Riba Arapçada genel olarak artış, aşırıılık, gelişme gibi anlamlara gelmektedir. Temel bir kavram olmasına karşılık İslam âlimleri, ribanın istilahtaki anlamı üzerinde kesin bir ittifaka varmış değillerdir. Iqbal (2006:3), bu konuda üç ayrı görüş olduğuna dikkat çekmektedir.

a) Liberal görüş, ribayı sadece faizcilik olarak tanımlar ve banka faizlerinin esas rol oynadığı modern finansal sistemde herhangi bir değişiklik yapmayı önermemektedir.

b) İlimli görüşe göre, riba banka faizlerini de içerir. Bu yüzden, uygulamada faizin yerini kar marjı (markup) almasına rağmen, geleneksel bankacılık sisteminde önemli bir yeniden yapılanmaya gidilmesini öngörür. İlimli hukukçular aynı zamanda faizsiz sistemin başarısı için sermaye pazarının derinliğini de vurgulamaktadır.

c) Muhafazakar görüş daha da ileri giderek ribanın kapsamını, asgari ücret sözleşmeleri ve vurgunculuk gibi sosyal adaletsizliğin önemli boyutlarına uzatır. Bu görüş, Marksizm felsefesine dayanan ekonomik sistemin tamamında radikal bir değişim önerir.

Ribanın anlamına ilişkin bu görüş ayrılıkları, bazı İslami bankaların, diğerlerinin kabul edemeyeceği ürünleri uygulamaya sunabileceğini göstermektedir. Ayrıca faizsiz finansmanda dar kapsamlı uygulamaların ötesine geçilememiş olması, İslami Bankaların geleneksel bankalara benzer şekilde faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Yoğun eleştirilerin odağı olan bu konuda, İslami ilkelere uygun, modern finansman araçlarına yönelik bir arayış olarak, iş ortaklığı biçim-

lerinin evriminden bahsedilmektedir. İslam hukukunda, yeni finansman modelleri ve kurumları için yeterli esnekliğin olduğu savunulmaktadır.

İslami bankalar faiz yerine, kar ve zarara katılma esasına (kar ve zarar ortaklığı) göre fon toplayan, doğrudan nakit kullandırma yerine ticaret ve ortaklık esasına göre fon kullandıran kurumlardır. İslami bankaların esas hedefi, finans sektöründe aracılık yapmak, başka bir ifade ile tasarruf sahiplerinin ellerindeki atıl fonları toplayarak bu fonlara ihtiyacı olan tüccar, sanayici ve tüketicilere kullandırmaktır. Ayrıca mevduat bankalarının yaptıkları diğer bankacılık işlemlerini de (akreditif, teminat mektubu, senet ve çek işlemleri, banka ve kredi kartı v.b.) gerçekleştirmektedir (Yılmaz, 2010). İslami bankalar öncelikle cari, mevduat ve yatırım hesabı gibi müşteri hesaplarına ve hisse finansmanına bağlı olarak faaliyet gösterirler.

Cari hesaplar normal bankacılıktaki uygulamaya benzemektedir. Cari hesap, basit bir emanet hesabı olup, hesap sahibine faiz veya benzeri bir ödeme yapılması söz konusu değildir. Mevduat ve yatırım hesaplarında İslami kurallara uygun, mudaraba, murabaha, muşaraka ve icara gibi genel yöntemler kullanılmakta olup, bu yöntemler burada kısaca açıklanmaktadır (Atlaş, 2009:19-23):

a) Mudaraba: Tasarruf sahiplerine belirli projelere yatırım yapma imkanı sunan ve hisse senedi çıkararak finansman sağlanan yaygın bir yöntemdir. Bu yöntemde, bir taraf proje için gerekli sermayeyi sağlarken, diğer taraf proje yönetiminden sorumlu olmaktadır. Sermaye sahibinin kesin bir kar talebinin söz konusu olmadığı, önceden belirlenen oranlarda kar paylaşımı yapılan bir hesap türüdür.

b) Murabaha: İslami bankanın müşterisi için bir ürünü satıcıdan alarak, müşterisine belirli bir kar payı (komisyon) koymak suretiyle satması şeklinde uygulanan bir yöntemdir.

c) Muşaraka: Kar ve zarar paylaşımına dayanan bu hesap türünde, mudarabadan farklı olarak hem yatırımcı hem de girişimci projeye ortak bir sermaye sağlamakta, her iki taraf da kara ortak olduğu gibi zarara da ortak olmaktadır, ancak kar paylaşımı herhangi bir tarafa sabit bir getiri belirlenmeksizin önceden belirlenen oranda yapılırken, zarar paylaşımı sermaye oranında yapılmaktadır.

d) İcara: Bu uygulamada, İslami banka müşterisi için bir varlık satın almakta, üzerine kar payı koymak suretiyle müşterisine varlığı kiralamaktadır. Kiralanan varlıkla ilgili risk ve sorumluluk bankanın üzerin-

de kalmaktadır. İcaranın murabahadan temel farkı bu noktada oluşmaktadır. Yani, murabahada banka müşterisine mali satarken, icarada kiralamaktadır.

Uygulamaları çok daha öncesine dayanan İslami bankacılığın, bir bütün olarak ortaya çıkması 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Hareketi ilk olarak fikir planında ortaya koyanlar Pakistanlı düşünürlerdir. Şimşek (2006:11), faizsiz bankacılık konusunda özel olarak ilk araştırmayı 1955 yılında ortaya koyan profesyonel iktisatçının Muhammed Uzair olduğunu belirtmektedir.

Sistem ilk defa ortaya atıldığında, finans çevreleri meseleye gerçekleşmesi zor bir hayal olarak bakmışlardır. Fakat 1970'lerde faizsiz bankalar, Türkiye dâhil birçok ülkenin ekonomisinde payını hızla artırmıştır. 1980'li yıllarda başta Al Baraka ve Dar al-Mal al-İslami grupları olmak üzere Arap dünyası merkezli İslam bankalarının aktifleri yılda %18.8 oranında büyümüş ve 1980'lerin sonunda 22.9 milyar dolara ulaşmıştır. 1990'larla birlikte İslam bankalarının büyüme hızında bir gerileme görülse de diğer geleneksel bankalarla rekabet ettikleri Mısır ve Kuveyt gibi bazı ülkelerde toplam banka mevduatının yüzde 20'sini kendilerine çekmeyi başarmışlardır. Birdal'a (2007) göre, en büyük 10 İslami banka 2008 yılında yüzde 30 büyüme ile cesaret verici bir performans sergilemiştir.

Bugün dünya üzerinde 100'ün üzerinde faizsiz sistemde çalışan banka bulunmaktadır. Bu bankaların bulunduğu devletlere örnek olarak İsviçre, Lüksemburg, Danimarka, Filipinler, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Güney Afrika, Kazakistan, Pakistan, Türkiye ve Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri sayılabilir. Bununla beraber, Afganistan, Irak, Suriye, Yemen ve Libya gibi Müslüman olup da, faizsiz sistemde çalışan bankaya sahip olmayan devletler de vardır. Bünyelerinde faizsiz bankacılık birimi kuran bankalar arasında ise, Citibank, Union Bank of Switzerland, Klein-

wort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs, United Bank of Kuwait ve Arab Banking Corporation sayılabilir. Bugün uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerzbank gibi geleneksel bankaların da yer aldığı faizsiz sistemde çalışan bankalar sayıları 60'a ulaşan ülkede faaliyet göstermektedirler.

3. TÜRKİYEDE KATILIM BANKACILIĞI

Türk finans kesimi faizsiz bankacılık sistemi ile özel finans kurumları (special finance houses) olarak adlandırılan kurumlarla tanışmıştır. Daha sonra Özel Finans Kurumu (ÖFK) ifadesi 5411 sayılı yasayla kaldırılmış ve sistem "Katılım Bankacılığı" olarak isimlendirilmiştir. 1984'te Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ve T.C. Merkez Bankası'nın yayınladığı tebliğlerle sistemin ayrıntıları düzenlenmiş, daha sonra çıkarılan çeşitli tebliğ ve düzenlemelerle de bu sistemin yasalar ve mevzuat bakımından alt yapısı tamamlanmıştır.

Türkiye'de şu an 4 katılım bankası faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları, özel cari hesaplar ve kar-zarara katılma hesapları sayesinde fon toplamakta, finansman desteği, kar-zarar ortaklığı, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, akreditif, teminat mektubu ve diğer faizsiz finansal hizmetler aracılığıyla da fon kullanmaktadır.

Özulucan ve Deran'a göre, (2009, s.86) faizle ilgili olmayan, fakat hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan katılım bankaları, çoğu bankacılık hizmetlerini yapabildikleri için, bir bakıma geleneksel bankaların alternatifi olurlarken, bankaların yaptıkları ve faize dayanan kimi işlemleri yapamadıkları için de bir bakıma onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlar olarak faaliyetlerini devam ettirmektedirler.

TKKB (2009) verilerine göre Katılım bankaları 2008 yılı sonu itibarıyla aktif büyüklüğü açısından

Tablo 1: Türkiye'de Katılım Bankacılığına İlişkin Başlıca Finansal Değerler

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	Toplam Aktifler	Özvarlık	Net Kar
2008/6*	17.535.634	18.182.674	276.062	23.230.988	3.106.213	278.376
2007	14.943.071	15.332.940	290.498	19.435.082	2.363.811	527.382
2006	11.236.484	10.492.453	129.441	13.729.720	1.559.717	391.041
2005	8.369.155	7.407.498	119.253	9.945.431	951.089	250.143
2004	5.992.158	4.766.718	111.996	7.362.830	904.991	147.258
2003	4.004.306	3.001.313	124.108	5.112.934	671.903	74.510

* İlk altı aylık veriler.

Kaynak: TKKB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), www.tkbb.org.tr

Türk bankacılık sektörünün % 3,52'sini, kredi büyüklüğü açısından %5,13'ünü ve toplanan fonlar açısından %4,06'sını oluşturmaktadır. Ayrıca Tablo 1'de görüldüğü üzere başlıca verilerde yıllara göre sağlanan artış, katılım bankalarının Türkiye'deki geleceği konusunda olumlu beklentiler uyandırmaktadır.

4. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatürde İslami Bankaların verimlilikleri ve performansları ile ilgili yapılan çalışmalar iki türlü incelenmiştir. Bir kısım yazarlar İslami bankaların performanslarını genel olarak değerlendirmiştir.

Yudistra (2004) çeşitli bölgelerde faaliyet gösteren İslami bankaların teknik, pure-teknik ölçek verimliliği değerlerini analiz etmiş ve ortadoğu bölgesinde yer alan İslami bankaların diğer bölgelerdeki bankalardan daha az verimli olduğunu ve daha büyük İslami bankaların daha verimli olduğunu tespit etmiştir.

Benzer şekilde Viverita, Brown ve Skully (2007) Afrika, Asya ve Ortadoğu'da faaliyet gösteren İslami bankaların verimliliklerini incelemiştir. Sonuçta Endonezya bankalarının teknik açıdan en verimli bankalar olduğu, Asya bölgesinin en verimli bölge olduğu ve Afrika'daki bankaların diğer banka ortalamalarının altında bir performans sergilediği tespit edilmiştir.

Işık ve Hassan (2002) Türk bankacılık sektörünün teknik, ölçek ve tahsis verimliliklerini yıllara yaygın olarak analiz etmiştir. Onour ve Abdalla (2009) Sudan'da; Sufian (2006) ise Malezya'da faaliyet gösteren İslami bankaların performansları üzerine non-parametrik inceleme gerçekleştirmiştir.

Bir kısım yazarlar ise İslami bankalara ait verileri geleneksel bankalarla kıyaslamıştır.

Samad ve Hassan (1999), Malezya İslami Banka-

sının performansını karlılık, likidite ve risk oranlarıyla ölçmüştür. Sonuçta İslami bankaların geleneksel bankalardan karlılık değerleri açısından net bir farklılık göstermediği, daha yüksek likiditeye sahip olduğu, daha az riskli olduğu ortaya konulmuştur.

Alpay ve Hassan (2007) İslami ve geleneksel bankaların etkinliklerini karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Non-parametrik bir metot olan Veri Zarflama Analizi tekniği kullanılarak 49 geleneksel ve 4 İslami bankanın 1990-2000 yıllarına ilişkin verileri değerlendirilmiştir. Sonuçta İslami bankaların reel sektör finansmanına dayanarak diğer bankalardan daha iyi performans sergilediğini, maliyet ve gelir etkinliklerinin geleneksel bankalardan daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Bader, Mohamad, Ariff ve Hassan (2008) tarafından yapılan çalışmada İslami ve Geleneksel bankaların maliyet, gelir ve kar etkinliklerini banka büyüklüklerini ve bölgesel farklılıkları göz önünde bulundurarak karşılaştırmış ve her iki banka türünde de kaynakların verimli olarak kullanımının yetersiz olduğu ve kaynak etkinliğinin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ariss (2010) İslami ve geleneksel bankalara ilişkin rekabetçi unsurları incelemiş, İslami ve geleneksel bankalar arasında farklı varlık ve portföy kombinasyonları olduğunu belirlemiştir.

5. TEST EDİLECEK HİPOTEZLER

Bu kısımda katılım bankalarının geleneksel bankalardan ayrılması hususunda üç adet hipotez test edilecektir. Olson ve Zoubi (2008, ss.45-65) tarafından yapılan çalışma örnek alınarak, Türkiye örneği üzerinde uygulama yapılmıştır. Katılım bankalarında risk düzeyi, geleneksel bankalardan daha fazladır.

Tablo 2: 2005-2008 Yılları Arasında Türkiye'de Faaliyet Gösteren Mevduat ve Katılım Bankaları

A.MEVDUAT BANKALARI			
1	Adabank A.Ş.	13	Millennium Bank A.Ş.
2	Akbank T.A.Ş.	14	Şekerbank T.A.Ş.
3	Alternatif Bank A.Ş.	15	Tekstil Bankası A.Ş.
4	Anadolubank A.Ş.	16	Turkish Bank A.Ş.
5	Citibank A.Ş.	17	Turkland Bank A.Ş.
6	Denizbank A.Ş.	18	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
7	Deutsche Bank A.Ş.	19	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
8	Eurobank Tekfen A.Ş.	20	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
9	Finans Bank A.Ş.	21	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
10	Fortis Bank A.Ş.	22	Türkiye İş Bankası A.Ş.
11	HSBC Bank A.Ş.	23	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
12	ING Bank A.Ş.	24	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
B.KATILIM BANKALARI			
1	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	3	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
2	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	4	Asya Katılım Bankası A.Ş.

Risk kavramı genel anlamda gerçekleşen durumun beklenen durumdan farklı olması şeklinde tanımlanır. Yatırımcılar daha riskli bir yatırıma razı olmak için ortalama getiri oranından daha yüksek oranda bir getiri talep edecekler, riski karşılayacak bir tazminat kendisine verilmesini bekleyeceklerdir. Bu sebeple test edilecek hipotezlerden ilki katılım bankalarının geleneksel bankalardan daha fazla karlı olması gerektiğine ilişkindir.

H1: Katılım Bankaları, geleneksel bankalardan daha karlıdır.

Katılım bankaları müşterilerinin çoğunluğunun, dini hassasiyetlerinden dolayı bu bankalarda işlem yapması, masraf ve giderleri göz ardı edebilmelerine neden olmakta, bu durum da katılım bankalarının etkinliğini azaltabilmektedir. Bu sebeple test edilecek ikinci hipotez, geleneksel bankaların katılım bankalarından daha etkin olmasına ilişkindir.

H2: Geleneksel bankalar, katılım bankalarından daha etkindir.

Son olarak, geleneksel bankalarla katılım bankaları arasında gerçekten bir farklılık varsa bu farklılığın finansal oranlarla ortaya konabilmesi gerekir. Bu nedenle test edilecek üçüncü ve sonuncu hipotez finansal oranların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında ayırt edici bir fonksiyona sahip olmasına ilişkindir.

H3: Finansal oranlar, katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında ayırt edici bir fonksiyona sahiptir.

6. VERİ KAYNAKLARI ve FİNANSAL RASYOLAR

6.1. Veriler

Araştırmamızın temel verisi olan yıllık raporlara, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve bankaların kendi web sitelerinden ulaşılmıştır. Söz konusu yıllık raporlar, gelir tablosu, nakit akım tablosu ve bilançolardan oluşmaktadır.

Tablo 2'de gösterildiği üzere veriler, 2005-2008 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren, 24 geleneksel banka ve 4 katılım bankasına olmak üzere toplam 112 gözlemden elde edilmiştir. Örneklemimiz her yıl için 24 geleneksel banka ve 4 katılım bankasıdır. Örnekleme sadece mevduat ve katılım bankaları dâhil edilmiştir.

6.2. Finansal Rasyolar

Bu çalışmada, Tablo 3'de tanımlanan 23 finansal rasyo kullanılmıştır. Bu rasyolar 5 genel kategoriye ayrılabilir: Karlılık Oranları, Etkinlik Oranları, Aktif Kalite Göstergeleri, Likidite Oranları ve Risk Göstergeleri.

Bankaların karlılık düzeylerini karşılaştırmada, aktif karlılık oranı, öz sermaye karlılık oranı, kar marjı ve mevduat karlılığı oranlarını kullanılmıştır.

Etkinliğin değerlendirilmesinde; faaliyet karı/faiz gelirleri, Ek faiz: (faiz gelirleri – faiz giderleri)/toplam borçlar, faaliyet gelirleri/toplam aktifler, faaliyet giderleri/aktifler, faiz gelirleri/giderleri, aktif devir hızı, net faiz marjı, net faizsiz marjı oranları kullanılmıştır.

Varlık kalitesinin değerlendirilmesinde, özel karlıklar/krediler, takipteki krediler/krediler, krediler/mevduatlar ve krediler/toplam aktifler oranları kullanılmıştır.

Tablo 3: Analizde Kullanılan Finansal Oranlar

1	NKTA - Net Kar/ Toplam Aktifler	13	ÖKK - Özel Karşılıklar/ Krediler
2	NKÖ - Net Kar/ Özsermaye	14	TKK - Takipteki Krediler/ Krediler
3	NKFK - Net Kar/ Faaliyet Karı	15	KM - Krediler/Mevduatlar
4	NKM - Net Kar/Mevduatlar	16	KTA - Krediler/Toplam Aktif
5	FKFG - Faaliyet Karı/Faiz Gelirleri	17	NTA - Nakit/Toplam Aktifler
6	NFKTB - (Faiz Gelirleri-Faiz Giderleri)/Toplam Borçlar	18	NM - Nakit/Mevduatlar
7	FGTA - Faaliyet Giderleri/Toplam Aktif	19	MTA - Mevduatlar/Toplam Aktifler
8	FGTA - Faaliyet Gelirleri/Toplam Aktifler	20	TAÖ - Toplam Aktifler/Özsermaye
9	FGFG - Faaliyet Giderleri/Faaliyet Gelirleri	21	ÖM - Özsermaye/Mevduatlar
10	FGTA - Faiz Gelirleri/Toplam Aktifler	22	TBÖ - Toplam Borçlar/Özsermaye
11	NFKTA - (Faiz Gelirleri-Faiz Giderleri)/Toplam Aktifler	23	DKTA - Dağıtılmayan Kar/Toplam Aktifler
12	NFGTA - (Faizsiz Gelirler-Faizsiz Giderler)/Toplam Aktifler	-	-

Son olarak likidite ve risk değerlendirmesinde ise; nakit/ toplam aktifler, nakit/mevduatlar, mevduatlar/ toplam aktifler, toplam aktifler/özsermaye, toplam borçlar/özsermaye, dağıtılmayan karlar/toplam aktifler oranları kullanılmıştır.

Çoğu değişken her iki banka türü için de, aynı şekilde tanımlanmıştır. Fakat katılım bankalarının faizsiz çalışma sistemi nedeniyle, faiz gelirleri yerine kar payı gelirleri ve faiz giderleri yerinde kar payı giderleri alınmıştır.

7. ANALİZ SONUÇLARI ve YORUMLAR

7.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Bilimsel araştırmalarda toplanan veriler genellikle düzensiz bir durumda bulunur. İncelenen vasıflar açısından hedef kitlenin yapısını ortaya çıkarabilmek için ham veri adı verilen bu bilgilerin işlenmesi gerekir. Çalışmamızda Katılım Bankası ve Geleneksel Banka tasnifinde finansal rasyoların kullanılıp kullanılmayacağıının belirlenmesi için t-testi ve logistic regresyon modelleri kullanılmıştır.

Öncelikle Tablo 4'de her iki banka türüne ilişkin hesaplanan 23 oranın tanımlayıcı istatistikleri gösterilmektedir:

Tablo 4: Her Banka Türüne ait 23 Oranın Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	N		Ortalama		Standart Sapma	
	GB*	KB**	GB	KB	GB	KB
1- NKTA	96	16	0,01410	0,04010	0,03515	0,03513
2- NKÖ	96	16	0,1182	0,2219	0,1577	0,0635
3- NKFK	95	16	0,7983	0,8780	0,2815	0,1093
4- NKM	96	16	0,0183	0,03215	0,1833	0,00971
5- FKFG	96	16	0,1858	0,2662	0,3563	0,0612
6- NFKTB	96	16	0,0774	0,903	0,1505	2,928
7- FGTA	96	16	0,1493	0,262	0,1204	0,413
8- FGTA	96	16	0,15268	0,306	0,05310	0,446
9- FGFG	96	16	1,0034	0,7999	0,9069	0,0534
10- FGTA	96	16	0,11753	0,2069	0,02261	0,2658
11- NFKTA	96	16	0,04819	0,0896	0,04367	0,1004
12- NFGTA	96	16	-0,0472	-0,0453	0,1274	0,0673
13- ÖKK	91	16	0,03383	0,02335	0,04930	0,00781
14- TKK	92	16	0,0501	0,03969	0,1293	0,01407
15- KM	96	16	0,7941	0,9323	0,3242	0,1013
16- KTA	96	16	0,4807	1,550	0,1797	2,227
17- NTA	96	16	0,06938	0,09882	0,03012	0,02242
18- NM	96	16	0,11816	0,12481	0,05075	0,03303
19- MTA	96	16	0,6039	1,753	0,1518	2,630
20- TAÖ	96	16	8,426	7,655	2,911	3,049
21- ÖM	96	16	0,464	0,1485	1,133	0,0410
22- TBÖ	96	16	7,426	6,655	2,911	3,049
23- DKTA	94	16	0,02275	0,01753	0,03702	0,01811

GB*:Geleneksel Bankalar, KB**.:Katılım Bankaları

T-testine göre, tüm oranlar arasında sadece NKTA, NKÖ, NKFK, FKFG, FGFG, KM, NTA ve ÖM değerleri her iki banka türünü tasnif etmede ayırıcı bir fonksiyona sahiptir. Yapılan analiz, NKTA, NKÖ, KM, NTA ve ÖM oranları her iki banka türü arasında daha net bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Diğer oranlar ise, tüm bankalarda birbirine yakın sonuçlar vermektedir.

7.2. Logistic Regresyon

Regresyon analizi, bağımlı değişken ile bir veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan bir analiz yöntemidir. Çalışmada iki banka türüne ait finansal rasyolar arasındaki ilişkiyi daha ileri seviyede analiz edebilmek için, 112 gözlem için ayrı ayrı hesaplanan 23 finansal rasyo ile logistic regresyon modeli uygulanmıştır. Tahmini bağımlı değişkenler, katılım bankaları için 0, geleneksel bankalar için 1 olarak kategorize edilmiştir. Belirlenen 23 oran ise bağımsız değişken olarak uygulamaya dâhil edilmiştir. 23 orandan bir kısmı bu iki banka türü arasında ayırt edici bir özellik sergilememiştir. Bir kısmı ise birbiri ile yüksek derecede korelasyona sahiptir. Değişkenlerin çoklu-korelasyonunda ortaya çıkması muhtemel problemlerin tespiti

Tablo 5: Her İki Banka Türüne Ait 23 Orana İlişkin T-Testi Sonuçları

Değişkenler	t- değerleri	p-değerleri*	Farklılık
1- NKTA	2,74	0,013	Var
2- NKÖ	4,58	0,000	Var
3- NKFK	2,00	0,050	Var
4- NKM	0,74	0,464	Yok
5- FKFG	2,04	0,044	Var
6- NFKTB	1,13	0,277	Yok
7- FGTA	1,08	0,295	Yok
8- FGTA	1,38	0,189	Yok
9- FGFG	-2,18	0,032	Var
10- FGTA	1,34	0,199	Yok
11- NFKTA	-1,86	0,079	Yok
12- NFGTA	0,09	0,929	Yok
13- ÖKK	-1,9	0,061	Yok
14- TKK	-0,75	0,455	Yok
15- KM	3,32	0,001	Var
16- KTA	1,92	0,074	Yok
17- NTA	4,61	0,000	Var
18- NM	0,68	0,501	Yok
19- MTA	1,75	0,101	Yok
20- TAÖ	0,94	0,358	Yok
21- ÖM	2,72	0,008	Var
22- TBÖ	-0,94	0,358	Yok
23- DKTA	0,88	0,383	Yok

*%5 anlamlılık düzeyinde.

ve giderilmesi, Adımsal Logit (Stepwise Logit) Model, tahmini modelin oluşturulmasında kullanılmıştır. 23 finansal rasyo Adımsal Logit Analizi vasıtasıyla, iki

banka türü arasında ayırt edici özellikleri belirlemede istatistiksel açıdan önemli değişkenleri ve rasyoları seçmektedir. Her bir gözlem için, Logit olasılıkları

Tablo 6: Logistic Regresyon Sonuç Tablosu

Denklemdaki Değişkenler							
		Bi	S.E. (Standart Sapma)	Wald*	Serbestlik Derecesi (df)	Anlamlılık (Sig.)	Exp(B)**
Adım 1	VARKTA	-53,473	16,940	9,964	1	,002	,000
	Sabit (Constant)	38,247	12,095	10,000	1	,002	4,079E16
Adım 2	VARKTA	-56,420	26,324	4,594	1	,032	,000
	VARMTA	-24,842	11,147	4,967	1	,026	,000
	Sabit	58,662	23,597	6,180	1	,013	2,997E25
Adım 3	VARNKFK	40,052	1938,138	,000	1	,984	2,479E17
	VARKTA	-460,407	11392,739	,002	1	,968	,000
	VARMTA	-231,629	8074,018	,001	1	,977	,000
	Sabit	458,515	10724,961	,002	1	,966	1,350E199

* Wald, katsayıların anlamlılık testi değerini gösterir.

** Exp(B), bağımsız değişkendeki 1 birimlik artışa karşılık modeldeki beklenen değişimi gösterir.

aşağıdaki şekildedir:

$$\text{Log} [P_i/(1-P_i)] = \alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j V_j + \epsilon_i$$

Burada α sabit bir terimdir, β_j 'ler ise tahmini logit modelinde eğim katsayılarıdır.

Tüm değişken kombinasyonları arasından en iyi modeli bulabilmek amacıyla ayrıntılı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Art arda gerçekleştirilen iterasyon süreçlerinin ardından 3 değişkenli aşağıdaki modelin bankalar arasında yapılacak bir tasnifte ayırt edici olduğu ortaya çıkmıştır:

$$X = 458,515 + 40,052 \text{ NKFK} - 460,407 \text{ KTA} - 231,629 \text{ MTA}$$

Formüle bir katılım bankasına ilişkin herhangi bir döneme ait değerler yerleştirildiğinde X değeri negatif bir sonucu gösterecektir. Öte yandan bir geleneksel bankaya ilişkin herhangi bir döneme ait değerler yerleştirildiğinde ise, X değeri pozitif bir sonucu verecektir. Dolayısıyla herhangi bir bankaya ait Net Kar/ Faaliyet Karı (NKFK), Krediler/Toplam Aktifler (KTA) ve Mevduatlar/Toplam Aktifler (MTA) oranları hesaplanıp formül yardımıyla analiz edildiğinde çıkan sonuç pozitif ise geleneksel bir banka, negatif ise bir katılım bankası olduğu sonucuna varılabilir.

Bu sonuçlara göre, Türkiye'de beklenen aksine 23 oran arasından sadece üç oran; Net Kar/ Faaliyet Karı (NKFK), Krediler/Toplam Aktifler (KTA) ve Mevduatlar/Toplam Aktifler (MTA) oranları her iki banka türü arasında ayırt edici bir fonksiyona sahip olduğu, diğer oranların her iki banka türü arasında önemli bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

Analiz sonuçlarında NKFK oranının ortaya koyduğu pozitif korelasyon, katılım bankaları için kar marjının geleneksel bankalardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, "H1: Katılım Bankaları, geleneksel bankalardan daha karlıdır." hipotezini doğrulamaktadır. Buna göre, geleneksel bankalara kıyasla daha riskli bir yatırım yapan katılım bankası müşterilerinin daha yüksek getiri elde ettiği ortaya çıkmaktadır.

Analiz sonuçlarında "H2: Geleneksel bankalar, katılım bankalarından daha etkindir." hipotezini destekleyen bir sonuca ulaşılamamıştır. Her iki banka türü için etkinlik oranları birbirine yakındır.

Son hipotezimiz "H3: Finansal oranlar, katılım

bankaları ve geleneksel bankalar arasında ayırt edici bir fonksiyona sahiptir" olarak ileri sürülmüştü. Kullandığımız her iki metot da Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının ve geleneksel bankaların finansal rasyolar aracılığı ile birbirinden ayırt edilebileceğini göstermektedir.

Katılım bankaları, geleneksel bankalardan daha yüksek kar marjına sahiptir. Buna karşın, varlık kalite göstergelerinden krediler/toplam aktifler ve likidite değerlerinden mevduatlar/toplam aktifler oranları geleneksel bankalar lehinedir. Geleneksel bankalar çok daha fazla kredi kullandırmakta ve mevduat elde etmektedir. Bu durumun sebebi, kamu kuruluşları ve çoğu özel sektör kuruluşunun geleneksel bankalarla iş yapması, geleneksel bankaların daha iyi pazarlama politikaları gerçekleştirilmesi, müşterilerde devam edegelen alışkanlıklar, riskten kaçınma eğilimleri, mevcut katılım bankalarının sayılarındaki yetersizlikler olabilir.

8.SONUÇ

Bu ampirik çalışma ile, Türkiye'de faaliyet gösteren geleneksel bankaların ve katılım bankalarının finansal rasyolar aracılığı ile birbirinden ayırt edilip edilemeyeceği araştırılmıştır. Sonuçlar Türkiye için, karlılık ve likidite oranlarının her iki banka türü arasında ayırt edici bir unsur olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Tasnif modeli olarak kullandığımız t-testi ve logistik regresyon metodları, her iki tür bankanın operasyonel faaliyetlerinin birbirinden farklı olduğunu ortaya koymuştur.

Geçmiş 1980'li yıllara dayanan katılım bankaları, Türk bankacılık sektörünün sadece ortalama %5'lik kısmını oluşturmaktadır. Bu durum mevduat elde etme ve kredi kullandırma faaliyetlerinin yeterli düzeye ulaşamamasında etkili olabilir. Kullandıkları alternatif yatırım araçları vasıtasıyla daha yüksek karlılık elde ettikleri ortadadır. Fakat kredi kullandırma ve mevduat elde etme faaliyetleri geleneksel bankaların düzeyine ulaşamamıştır. Bankalar için hesaplanan diğer oranlar bankaların benzer düzenlemelere tabi olması veya aynı rekabet çevresinde faaliyet göstermesi sebebiyle iki banka türü arasında büyük farklılık göstermemiştir.

Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankalarının sayısı 24 iken, katılım bankalarının sayısının yalnızca 4 olması, temsil düzeyi açısından bir kısıt olabilir. Ayrıca analize sadece 4 yıllık verilerin alınmış olması konjonktürel dalgalanmaların analize etki etmesine neden olabilir. Analizde sadece bilanço ve gelir tablosu verilerinin alınmış olması ise, iki banka türünün işleyiş mekanizmaları arasındaki farklılığı tam olarak yansıtamamış olabilir.

KAYNAKLAR

- Alpay, S. ve Hassan, M.K. (2007) "A Comparative Efficiency Analysis of Interest Free Financial Institutions and Conventional Banks: A Case Study on Turkey" *Economic Research Forum Working Paper Series*, November.
- Atlaş, G. (2008) "İslami Finans Sistemi" *Sermaye Piyasasında Gündem*, TSPAKB, 69: 19-30.
- Ariss R.T. (2010) "Competitive Conditions in Islamic and Conventional Banking: A Global Perspective", *Review of Financial Economics*, 19(3):101-108.
- Bader, M.K., Mohamad, S. ve diğerleri (2008) "Cost, Revenue, and Profit Efficiency of Islamic Versus Conventional Banks: International Evidence Using Data Envelopment Analysis" *Islamic Economic Studies*, 15(2): 23-76.
- Birdal, M. (2007) "İslam Bankacılığı Ne Kadar Alternatif?" *Evensel Gazetesi* (06.10.2007), http://www.Evensel.Net/Haber.Php?Haber_Id=18227, (10.04.2010).
- Iqbal, M.M. (2006) "A Broader Definition of Riba" *Pakistan Institute of Development Economics Working Paper*.
- Işık, I. ve Hassan, M.K. (2002) "Technical, Scale and Allocative Efficiencies of Turkish Banking Industry" *Journal of Banking and Finance*, 26(4): 719-766.
- Olson, D. ve Zoubi, T.A. (2008) "Using Accounting Ratios to Distinguish Between Islamic and Conventional Banks in The GCC Region" *The International Journal Of Accounting*, 43(1):45-65.
- Onour, I.A. ve Abdalla, A.M.A (2010) "Efficiency of Islamic Banks in Sudan: A Non-Parametric Approach" *Arap Planning Institute Working Paper Series*. <http://www.arab-api.org/jodep/products/delivery/wps1012.pdf>
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2009) "Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması" *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(6): 85-108.
- Samad, A. ve Hassan, M.K (1999) "The Performance of Malaysian Islamic Bank During 1984-1997: An Exploratory Study" *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(3).
- Sufian, F. (2007) "The Efficiency of Islamic Banking Industry: A Non-Parametric Analysis With Non-Discretionary Input Variable" *Islamic Economic Studies*, 14(1-2):53-78.
- Şimşek, B. (2006) *Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), www.tkbb.org.tr.
- Viverita, K.B. and Skully, M. (2007) "Efficiency Analysis of Islamic Banks in Africa, Asia and the Middle East" *Review of Islamic Economics*, 11(2):5-16.
- Yılmaz, O.N. (2010) "Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı" http://Www.Tkbb.Org.Tr/Download/Faizsiz_Bankacilik_Onyilmaz.Pdf, (10.04.2010).
- Yudistira, D. (2004) "Efficiency in Islamic Banking: An Empirical Analysis Of Eighteen Banks" *Islamic Economic Studies*, 12(1):1-17.